

Món local i diversitat religiosa: una mirada a Europa

La gestió de la diversitat cultural i religiosa ha emergit com una àrea clau per a la governança de les societats europees en aquest inici de segle XXI. L'increment de les migracions internacionals ha contribuït a potenciar la diversificació religiosa del continent i ha provocat una major visibilització de les minories religioses en l'esfera pública. I malgrat que es té tendència a centrar exclusivament l'atenció en el creixement de l'islam, és important assenyalar que els nous reptes no es restringeixen només a l'acomodació de les minories musulmanes. Esglésies pentecostals, grups hinduistes, salons del regne dels testimonis de Jehovà o comunitats ortodoxes són algunes de les entitats religioses, entre moltes d'altres, que en pocs anys han adquirit una major presència en les ciutats europees i han atorgat una nova embranzida a la necessitat de repensar l'encaix de les minories religioses en les nostres societats contemporànies.

Foto: Joan Roca de Vilals

És a l'àmbit local on els grans principis sobre la «laïcitat» o la «llibertat religiosa» han de traduir-se en accions polítiques concretes, coherents i útils

L'espai local: l'àmbit clau de la gestió de la diversitat religiosa

L'àmbit local és identificat arreu d'Europa com el context on la necessitat de repensar nous models d'acomodació de la diversitat religiosa és més visible i apressant. Tres raons atribueixen a l'àmbit local aquesta prominència estratègica en la gestió: en primer lloc, les autoritats locals són els interlocutors polítics més pròxims a les autoritats religioses i, per tant, esdevenen els primers receptors de les demandes i reivindicacions de les minories religioses. En segon lloc, és en l'espai local on, en primera instància, emergeixen i es produeixen les controvèrsies i/o els conflictes relacionats amb la diversitat religiosa; quelcom que, per tant, atorga un rol central a les autoritats locals en la construcció de la cohesió social i en el foment de la bona convivència. En tercer lloc, és a l'espai local on els grans principis sobre la «laïcitat», «la aconfessionalitat» o la «llibertat religiosa» han de traduir-se en accions polítiques concretes, coherents i útils.

D'aquesta manera, i si bé a la majoria de països europeus les competències principals en matèria de diversitat religiosa radiquen en l'esfera estatal i/o regional, els processos d'implementació i la gestió quotidiana recauen, en bona manera, en les autoritats locals.

A més, els reptes que afronten les autoritats locals s'accentuen pel fet que, d'una banda, la gestió de la diversitat religiosa és una àrea relativament nova de política pública i encara no existeix un *know-how* consensuat, explícit i amb prou trajectòria temporal que pugui esdevenir un referent clar per a l'acció política. I de l'altra, i com posa de manifest el sociòleg holandès Jan Rath, la por i l'angoixa de les autoritats locals vers la possibilitat que esclati un conflicte relacionat amb qüestions religioses dificulten l'establiment d'un debat obert que pugui generar accions polítiques valentes i decidides en aquesta àrea.

No obstant això, i malgrat les dificultats, en pocs anys han estat nombrosos els ens locals que han engegat programes innovadors en la matèria i que han introduït la gestió de la diversitat religiosa en els programes de govern dels òrgans locals.

Qui gestiona la diversitat religiosa dins els ens locals?

Els sociòlegs francesos Jean-Paul Willaime i Franck Frégosi expliquen que fins fa ben poc la majoria d'ajuntaments europeus no havien incorporat la gestió de la diversitat religiosa dins dels seus programes de govern. Les accions polítiques en la matèria estaven descoordinades, no hi havia una línia d'acció definida i no hi havia tècnics formats per respondre als reptes de la diversitat religiosa. En pocs anys, però, això ha fet un tomb, i cada vegada són més els governs locals europeus que incorporen la gestió de la diversitat religiosa dins dels programes de govern, que n'institucionalitzen el tractament i que desenvolupen accions polítiques proactives.

La manera concreta com s'incorporen les qüestions religioses dins els ens locals europeus no segueix un patró comú, però, bàsicament, podem identificar dos grans models. D'una banda, hi ha ajuntaments en els quals s'ha creat un departament o una àrea específicament dedicada a la gestió de la diversitat religiosa, com pot ser el cas de l'Ajuntament de Brussel·les, on existeix la Regidoria per als Cultes i la Família, o el cas de Barcelona, on, des de finals de la dècada dels anys noranta, existeix l'avui anomenada Oficina d'Afers Religiosos, dins la Regidoria de Drets Civils. El fet que existeixi un òrgan específic encarregat d'aquestes qüestions facilita, d'una banda, l'elaboració d'una política coherent, i de l'altra, permet als actors religiosos comptar amb un interlocutor clar i visible.

Tanmateix, però, hi ha altres ajuntaments europeus, com ara el d'Amsterdam, on és el gabinet d'alcaldia el que s'ocupa de marcar les línies mestres, defineix els programes d'acció i impulsa la presa en consideració de les qüestions religioses a escala transversal. Segons els responsables d'Amsterdam, el fet que la gestió de la diversitat religiosa sigui encara una àrea política plena d'incerteses i que fàcilment pot donar lloc a controvèrsies és el què justifica que sigui l'alcalde qui s'ocupi personalment —i a través del seu cercle de col·laboradors més propers— d'emprendre i dissenyar l'acció política al voltant d'aquestes qüestions.

Què vol dir «gestionar» la diversitat religiosa?

Una anàlisi de les accions polítiques a escala europea en

Foto: Óscar Ferrer/Agof

matèria de diversitat religiosa ens permet distingir tres grans àrees d'actuació:

1. Les accions encaminades a fer efectius els drets de llibertat religiosa. Es tracta de totes aquelles actuacions que tenen per objectiu implementar i garantir que els drets definits en les normes legals i constitucionals siguin portats a la pràctica. L'àmbit competencial dels ajuntaments en la matèria varia de país en país, però hi ha elements que són gairebé comuns a tot arreu. Qüestions com, per exemple, el fet de garantir que totes les confessions religioses puguin desenvolupar els seus rituals funeraris sense traves —tant comptant amb sales de vetlla multiconfessionals com amb cementiris adequats— o com el fet que les institucions públiques —com ara hospitals o escoles— facin possible els requeriments religiosos en matèria d'alimentació.

L'atenció a la diversitat religiosa a les institucions públiques

Saber quines són les demandes de les minories religioses en temes com ara els rituals funeraris o l'alimentació no sempre és senzill. Així mateix, conèixer com cal respondre a aquestes demandes o saber amb certitud quin és el marc legal sobre la qüestió tampoc no és fàcil. Atenent aquestes dificultats, la Generalitat de Catalunya ha elaborat dues guies d'actuació: la *Guia per al respecte a la pluralitat religiosa en l'àmbit hospitalari* i la *Guia per al respecte a la diversitat de creences en l'àmbit funerari*, que poden ser d'utilitat per les autoritats locals. Es poden baixar de: <http://www.gencat.cat/vicepresidencia/afersreligiosos>.

2. Les accions destinades a afavorir una atmosfera laica, però respectuosa amb les minories religioses.

La majoria de països europeus històricament han comptat amb una església majoritària que ha gaudit d'una posició de privilegi en detriment de les minories religioses. Definir concretament quin rol ha de tenir l'església majoritària i/o les minories religioses en l'espai públic i identificar què vol dir i què implica exactament construir una societat laica, però respectuosa amb la diversitat, configura el moll de l'os dels debats actuals entorn de la diversitat religiosa. Ara bé, les respostes polítiques de les autoritats locals europees en la matèria són molt diverses i no segueixen un patró comú. En aquest sentit, mentre que hi ha ajuntaments, com ara el de Berlín, que han prohibit l'existència de símbols religiosos en els espais públics —especialment a les escoles—, hi ha altres indrets com ara la regió de Puglia, a Itàlia, que han decidit considerar els símbols catòlics com una part de la tradició cultural de la zona i, per tant, extreure'n les connotacions religioses i no identificar-los com a discriminadors amb les minories religioses. Així mateix, mentre les autoritats polítiques gregues implementen amb molt de zel la llei estatal que prohibeix el proselitisme religiós i dificulten enormement la celebració de qualsevol acte de les minories religioses en l'esfera pública, l'Ajuntament d'Amsterdam subvenciona la celebració d'actes al voltant del Ramadà amb l'objectiu de convertir-lo en una festivitat més del calendari de festes locals.

3. Les accions destinades a afavorir la cohesió social.

Es tracta d'evitar tant que s'encenguin espurnes de conflicte al voltant de qüestions religioses com afavorir un clima de bona convivència. En aquesta direcció, s'estan implementant nombroses polítiques innovadores arreu d'Europa. Així, d'una banda, la promoció de grups interreligiosos per tal que esdevinguin espais de diàleg, de trobada i de creació de consens entre els líders i/o els membres de les diferents religions és

Finançar o no finançar els grups religiosos des dels ens locals?

A Bèlgica els grups religiosos i els grups lliurepensadors reben finançament *per se* (és a dir, per dur a terme activitats religioses o en foment del lliure pensament) i les característiques d'aquest finançament les estableixen els governs federals.

Així, són els governs que paguen els salaris als ministres de culte o els que s'encarreguen de finançar els nous centres de culte o la renovació dels antics.

A França els municipis tenen completament prohibit per llei finançar les activitats religioses de les comunitats (malgrat que hi ha ajuntaments que fan excepcions i busquen esclatxes a la llei).

A Alemanya la decisió de finançar (o no) les comunitats religioses recau en el nivell municipal i són els ajuntaments

els que, tenint en compte determinats criteris, han de decidir si opten (o no) per finançar els grups.

A Amsterdam el debat sobre el finançament dels grups religiosos encara és obert. En molts casos les organitzacions religioses han creat entitats paral·leles de caràcter no religiós que reben finançament per impulsar programes de caràcter social i/o cultural.

En línies generals, la majoria de municipis europeus no financen directament els grups religiosos per dur a terme activitats religioses, ja que consideren que el sosteniment de l'activitat religiosa no és competència de les autoritats. Sí que els financen, però, per via indirecta a través de la promoció d'accions que reverteixin en benefici de tota la societat o del sosteniment de programes de tipus cultural i/o social.

quelcom que ha pres una forta embranzida en nombroses localitats europees. En determinats casos, aquests grups han estat impulsats per la societat civil, i en d'altres, han estat els ens locals els que els han posat en funcionament. Arreu, però, tenen un rol clau com a mediadors en casos de conflicte i/o com a agents de prevenció de possibles problemàtiques futures. I de l'altra, són molts els ajuntaments europeus, i especialment al Regne Unit, que han posat en marxa plans d'acció encaminats a atorgar un lloc clau als grups religiosos com a agents de governança urbana afavorint la seva participació en plans de desenvolupament i/o regeneració de l'espai urbà. Així mateix, són nombroses les polítiques encaminades a co-responsabilitzar els grups religiosos en la realització de campanyes contra la radicalització religiosa, com fa l'Ajuntament d'Amsterdam, o a promoure projectes d'integració dels nous vinguts.

Elements per a una acció política reeixida

Una ullada al context europeu posa de manifest que hi ha dues qüestions clau per garantir una acció política reeixida en matèria de diversitat religiosa.

1. La identificació dels interlocutors. Arreu es posa de manifest que és absolutament necessari per les autoritats locals comptar amb interlocutors del camp religiós. Ara bé, la tria i la selecció d'aquests, així com la institucionalització de les vies de diàleg, no sempre és fàcil i requereix que es tinguin en compte diferents qüestions.

D'una banda, és imprescindible disposar de coneixement i dades fiables sobre el món religiós local per poder dissenyar polítiques públiques reeixides. I és que, per exemple, si no té en compte que dins del món musulmà o protestant conviuen grups amb sensibilitats, orientacions doctrinals i trajectòries molt diferenciades, es pot caure en la temptació d'afavorir un únic interlocutor dins cada comunitat, la qual cosa pot tenir efectes adversos, com ara generar tensions intrareligioses o dificultar la posada en marxa de polítiques inclusives.

I de l'altra, prendre en consideració que el fet que generalment les figures religioses —com ara imams, rabins o pastors— i els representants de les comunitats no coincideixen

• Punt de vista

El valor simbòlic de la Llei

Montserrat Coll i Calaf

Directora general d'Afers Religiosos.
Generalitat de Catalunya

La religió, si no és utilitzada amb finalitats extrareligioses, no tan sols estructura la vida de moltes persones, sinó que també comporta una dimensió de grup que dóna cohesió i fa aportacions clau al conjunt de la societat: pau, justícia, acolliment, solidaritat, compromís, fidelitat, etc. Ho demostra, per exemple, la tasca social de moltes comunitats religioses de totes les tradicions.

El fet que el Parlament de Catalunya hagi aprovat amb un intens diàleg previ i amb un ampli consens la Llei dels centres de culte, en un context de diversitat religiosa creixent, té un gran valor simbòlic. Significa el reconeixement de l'especificitat i del pes del fet religiós plural, i denota la concepció catalana de laïcitat, definida com a respecte a totes les opcions religioses i de pensament i als seus valors.

La previsió urbanística de zones d'equipaments comunitaris on s'admetin els usos religiosos és un pas endavant en el respecte del dret fonamental de llibertat religiosa, sense que impliqui subvencionar res. I la definició d'unes condicions tècniques dels locals de culte, adequades i proporcionades, alliberarà l'activitat que s'hi realitza de llicències impròpies com ara la corresponent als espectacles i la mediambiental.

Els governs locals ja han trobat respostes encertades a les noves peticions, facilitant la ubicació de nous centres, amb seny i sense por. Com més visibles i més dignes siguin aquests centres, més fàcilment seran els referents d'una ciutadania que també construeix l'espai comú. Esperem que la llei aprovada doni suport a aquesta actitud municipal a favor de la convivència que caracteritza Catalunya. ■

deixin en la mateixa persona és cabdal per poder tenir una interlocució fluïda amb les comunitats. Finalment, establir mecanismes institucionalitzats i clars d'interlocució que escapin de lògiques clientelars és essencial per tal de generar una relació de confiança i respecte entre autoritats religioses i polítiques. Així mateix també, òbviament, és important no limitar la interlocució als grups religiosos i tenir en compte els representants de les associacions laiques i/o atees.

2. La definició de les regles del joc. L'anàlisi de la gestió de la diversitat religiosa en l'àmbit local mostra que per garantir l'èxit de les polítiques locals és clau que els procediments d'acció estiguin estandarditzats i existeixi un clar consens entre els actors polítics al voltant de quines són les eines i les accions més adequades en aquesta matèria. Dissenyar unes regles de joc que siguin conegudes per tothom i aplicades a tots els grups religiosos per igual és primordial per construir una societat més inclusiva i respectuosa amb la diversitat.

Amb aquest objectiu, per exemple, durant aquest 2009 l'Ajuntament d'Amsterdam ha elaborat un document mestre —que ha estat àmpliament discutit pels actors polítics locals— per definir, estandarditzar i consensuar la filosofia que ha d'orientar la gestió política en la matèria. Així mateix, en el nostre país, una bona mostra d'aquest exercici de discussió oberta i valenta i d'establiment d'unes regles de joc clares és la darrera Llei de llocs de culte aprovada pel Parlament de Catalunya. I és que malgrat que el camí pot ser llarg i pot generar certes resistències, és només establint un marc comú, explícit i conegut per tothom que la gestió de la diversitat religiosa pot ser encarada amb garanties d'èxit. ■ **Maria del Mar Griera.** Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR). Universitat Autònoma de Barcelona